

Zutphens verscholen havengebied

Participatieve planontwikkeling voor de Marsuiterwaarden,
een groenblauwe oase in de stad

Ir. Jeroen Kruit

Met medewerking van:

Iris Zwartkruis

Madeleen Brouwer

September 2011

Rapport 271

Zone1:
ontspanning

Zone 2:
inspanning

Zone 3:
natuurbeleving

'Mars Noord'

'Middengebied'

'Spoorzone'

Zutphens verscholen havengebied

Participatieve planontwikkeling voor de Marsuiterwaarden,
een groenblauwe oase in de stad

Ir. Jeroen Kruit

Met medewerking van:

Iris Zwartkruis

Madeleen Brouwer

September 2011

Rapport 271

Colofon

TITEL

Zutphens verscholen havengebied

Participatieve planontwikkeling voor de Marsuiterwaarden, een groenblauwe oase in de stad

TREFWOORDEN

Participatie, stedelijk groen, watersport, recreatie

KEYWORDS

Participation, urban green, water sports, recreation

OPDRACHTGEVER

Zutphense Roei- en Zeilvereniging Isala

PROJECTUITVOERING

Jeroen Kruit

MET MEDEWERKING VAN

Iris Zwartkruis

Madeleen Brouwer

PROJECTCOÖRDINATIE

Jeroen Kruit

FINANCIËLE ONDERSTEUNING

Wageningen UR, Wetenschapswinkel

BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Wim ter Beek, voorzitter roeivereniging Isala

Edwin Koning, projectbureau De Mars (gemeente Zutphen)

Jos Addink, ondernemer en gebiedskenner

Marlies Brinkhuijsen, universitair docent landschapsarchitectuur Wageningen University

Harm Luisman, expert burgerparticipatie en ervaringsdeskundige (Wing)

Gerard Straver, coördinator Wageningen UR, Wetenschapswinkel,

Jeroen Kruit, projectleider Alterra, onderdeel van Wageningen UR

FOTOVERANTWOORDING

De foto's, kaartjes en figuren zijn vervaardigd door de auteur of de meewerkende studenten, tenzij anders aangegeven

LAY-OUT EN OMSLAGONTWERP

Hildebrand DTP, Wageningen

DRUK

Grafisch Service Centrum, Wageningen

BRONVERMELDING

Verspreiding van het rapport en overname van gedeelten eruit worden aangemoedigd, mits voorzien van deugdelijke bronvermelding

ISBN

978-90-8585-727-3

WAGENINGEN UR, WETENSCHAPSWINKEL

Rapport 271

ALTERRA, ONDERDEEL VAN WAGENINGEN UR

Rapport 2130

Zutphens verscholen havengebied

Participatieve planontwikkeling voor de Marsuiterwaarden, een groenblauwe oase in de stad

Rapport 271

Ir. Jeroen Kruit, Iris Zwartkruis en Madeleen Brouwer, Wageningen, september 2011

Zutphense Roei- en Zeilvereniging Isala

Algemeen adres voorzitter

Voorzitter: Wim ter Beek

06-53 67 87 62

wim.terbeek@online.nl

Bij de Zutphense Roei- en Zeilvereniging Isala, in De Marshaven, is plek voor beginnende en gevorderde roeiers. Solo of in teamverband wordt langs de prachtige uiterwaarden van de IJssel geroeid. Het Twentekanaal is geschikt voor technische begeleiding en de sportieve uitdaging. In De Marshaven kunnen roeiers op stilstaand water hun techniek perfectioneren.

Alterra Centrum Landschap

Postbus 47

6700 AA Wageningen

(0317) 48 61 92

info.alterra@wur.nl

www.alterra.wur.nl

Alterra maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Alterra is hét kennisinstituut voor de groene ruimte. Alterra biedt een combinatie van toegepast en wetenschappelijk onderzoek in een veelheid van expertisevelden op het gebied van de groene ruimte en het gebruik ervan. Enkele aspecten van Alterra-onderzoek: flora en fauna, bodem, water, milieu, geo-informatie, remote sensing, landschap, landinrichting, mens en maatschappij.

Inhoud

Voorwoord	7
Aanleiding en proces	9
Samenvatting.....	11
Summary.....	13
De Mars, de Marsuiterwaarden en de betrokken partijen.....	15
De groene long van Zutphen.....	19
Een eerste ontwerpvisie	23
Conclusies en aanbevelingen	29
Handreiking voor vervolgstappen.....	30
Bijlagen	31

Voorwoord

Als roeivereniging liggen we al veertig jaar in De Marshaven. Wil je ons vinden, dan moet je over een aardige dosis doorzettingsvermogen beschikken. Je moet heel wat barrières overwinnen. Allereerst onder of over het spoor zien te komen. Vervolgens rijden over brede wegen op het oude en versleten industrieterrein De Mars. Dan kom je in de Achtermars, links, rechts, links, kruip door sluip door het oude arbeiderswijkje van Zutphen. De dijk op, en dan... kom je ineens in een hele andere wereld. Een overweldigend natuurgebied, zo goed verscholen en zo dicht bij de stad! Veertig jaar liggen wij met ons botenhuis verscholen achter De Mars. Tijd voor een coming out.

Het project voor de ontwikkeling van het industriegebied biedt ons kansen. Wij worden beter zichtbaar en komen als een echte 'landmark' in het gebied te liggen. Op het industriegebied beginnen de plannen vorm te krijgen: een nieuwe wijk, Noorderhaven, nieuwe industriegebieden dicht bij het water en een wandel- en fietsboulevard. Maar waarom is het gebied aan de andere kant van de dijk, de havens en de uiterwaarden, niet meegenomen in de plannen? Alle bewoners van Noorderhaven zullen dagelijks op de uiterwaarden kijken. Jammer als het uitzicht niet zo fraai is.

Tijd voor een verkenning. Wat zijn de plannen, welke kansen, maar ook welke bedreigingen zijn er? Wat willen onze burens eigenlijk? Hebben zij ook plannen? Hoe kijken we samen naar ons gebied? Welke waarden kunnen we behouden en hoe leveren wij meerwaarde voor het gebied? Allemaal vragen die wij hadden. Het project van de Wetenschapswinkel van Wageningen UR heeft ons inzicht verschaft. Onderliggend rapport is de weerslag van de verkenning. Dit is het beginpunt van een intensievere samenwerking tussen alle partijen in het havengebied en met de gemeente Zutphen.

Ik wil graag samen met de andere partijen de waarden van dit mooie natuurgebied gaan versterken, zodat steeds meer mensen er van kunnen genieten.

Wim ter Beek

Voorzitter Zutphense Roei- en Zeilvereniging Isala

Aanleiding en proces

Op het moment van schrijven drukt de economische crisis zijn stempel op de voortgang van bouwopgaven overal in Nederland. Zutphen vormt hierop geen uitzondering.

De revitalisering van De Mars is gericht op het verbeteren van een bestaand bedrijventerrein. De Marsuiterwaarden maken echter maar heel beperkt deel uit van deze plannen en vallen daarmee buiten de formele planprocedures. In dit gebied zijn vele partijen actief, die een bijzondere band met 'hun' gebied hebben. Ze willen graag verantwoordelijkheid nemen en een actieve bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling om zo de kwaliteit en beleefbaarheid verder te vergroten.

Roei- en Zeil-vereniging Isala stapte in 2010 naar de Wetenschapswinkel van Wageningen UR met de overtuiging dat een integraal plan voor De Mars, dus inclusief het aangrenzende natuur- en watersportgebied, van grote waarde is voor heel Zutphen. Ze wilden graag samen met andere gebruikers van het gebied nadenken over een toekomst voor de Marsuiterwaarden. Startpunt voor Isala was: 'Wij willen wel wat, maar wat wil de rest eigenlijk? En wat kunnen we voor elkaar betekenen?'

Dit onderzoek is een eerste stap geweest om samen met andere partijen in de Marsuiterwaarden na te denken over de ontwikkeling van de Marsuiterwaarden en het nieuw te vormen IJsselfront. De deelnemende partijen¹ hebben aangegeven samen aan de toekomst voor 'hun' gebied te willen werken. Het ontstane enthousiasme is niet onopgemerkt gebleven. Het heeft er zelfs toe geleid dat de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij (KNHM), voortbouwend op deze verkenning, een vervolgdiscussie mogelijk maakt. Dit vervolg is erop gericht de afzonderlijke partijen te helpen zich samen naar buiten te profileren. De uitdaging is om vanuit de gedeelde trots en wensen voor het gebied tot oplossingen voor individuele zorgen te komen.

Dit document is een verslag van wat de partijen gezamenlijk hebben besproken, aangevuld met een aanzet tot een vertaling van de resultaten in een mogelijke toekomst.

Preses Isala wil schijnwerpers op Zutphens havengebied

door Rudi Hofman, donderdag 16 september 2010 | 07:26

ZUTPHEN - Voor het betreden van het botenhuis van de Zutphense Roei- en Zeilvereniging Isala raadt voorzitter Wim ter Beek de verslaggever aan om eerst eens goed om zich heen te kijken en te genieten van de fraaie omgeving. Als het aan Ter Beek (42) ligt, wordt het gebied Hout- en Marshaven en IJssel in de nabije toekomst door veel meer ogen bewonderd dan tot nu toe het geval is. "We liggen hier al veertig jaar verscholen.

Fragment van artikel dat is verschenen in de Stentor van 17 september 2010.

1 Verschillende watersportverenigingen, Hanzestedensloep, museumhaven, museumhavenbewoners, pachter en grondeigenaar

Zutphens verscholen havengebied

		2010										2011					
j	f	m	a	m	j	j	a	s	o	n	d	j	f	m	a	m	j
		Aanvraag	Voorverkenning		1 ^{ste} werkbijeenkomst		Verwerken resultaten en voorbereiden 2 ^{de} bijeenkomst	2 ^{de} werkbijeenkomst		Vertalen resultaten naar ontwerpvisie	Voorverkenning KNHM		Vertalen resultaten naar ontwerpvisie	Rapportage	Start KNHM		Oplevering rapport

Het schema geeft een vereenvoudigd beeld van het proces dat het afgelopen jaar is doorlopen.

Samenvatting

De Mars, een bedrijventerrein ten noorden van Zutphen, ondergaat momenteel een revitaliseringsoperatie. Ook zijn er ideeën om de IJsselboulevard vanaf het oude Zutphense IJselfront langs de uiterwaarden grenzend aan De Mars door te trekken en is er een woonwijk gepland rond de nieuw aan te leggen Noorderhaven. Allemaal ontwikkelingen die hun weerslag zullen hebben op de uiterwaarden de Marsuiterwaarden, een natuur- en watersportgebied dat erg geliefd is bij zijn huidige gebruikers. Deze aangrenzende uiterwaarden maken echter maar heel beperkt deel uit van deze plannen.

De Roei- en Zeilvereniging Isala heeft de Wetenschapswinkel van Wageningen UR benaderd met het idee om samen met andere gebruikers van de Marsuiterwaarden een integraal plan op te stellen. Samen met hen is een proces opgesteld waarin alle partijen betrokken werden en samen nagedacht kon worden over de betekenis van het gebied voor de stad Zutphen. Met dit proces wilde Isala haar enthousiasme overbrengen op andere partijen in de Marsuiterwaarden. Kern van de werkwijze was om via gezamenlijke werkbijeenkomsten contacten te leggen, informatie te delen en de potenties van het gebied te benoemen en uit te dragen. Uiteindelijk doel: het samenbrengen van alle partijen in de Marsuiterwaarden om via een gedragen burgerinitiatief mee te denken met de gemeente in het ontwikkelen van de Marsuiterwaarden en het nieuw te vormen IJselfront.

Uit de inventariserende gesprekken met andere partijen en belanghebbenden bleek dat er duidelijke overeenkomsten, maar ook verschillende belangen zijn. Er is een sterke, gedeelde trots over de rust, het licht, de vrijheid, het water en het natuurpanorama. Iedereen benadrukt het belang van het vasthouden van het 'koe-in-de-wei gevoel'. Verschillende partijen zoeken naar ruimte om uit te breiden. Iedereen maakt daarbij aanspraak op dezelfde beperkte overheidssubsidies en de beschikbare ruimte.

Bijzonder aan het traject is dat nu alle betrokken partijen hebben uitgesproken samen verder te willen optrekken. Door het proces begeleid vanuit de Wetenschapswinkel is een burgerinitiatief ontstaan dat echt iets heeft te bieden. Op dit moment borgen ze geheel op eigen kracht de kwaliteit van een gebied dat bepalend zal worden voor de kwaliteit van de leefomgeving en de waarde van onroerend goed in de nieuw te ontwikkelen Noorderhaven. Het is nu van groot belang dat ook de partijen die nog niet betrokken zijn, aanhaken bij het ontstane burgerinitiatief. Een initiatief dat overigens niet onopgemerkt is gebleven. De KNHM² heeft aangeboden om een vervolgetraject te begeleiden waarbij ze de partijen gaat helpen als een geheel naar buiten te treden.

De uitkomst van deze verkenning is om de huidige driedeling in gebruik van de Marsuiterwaarden als uitgangspunt te nemen voor verdere ontwikkeling. Deze visie sluit goed aan op de koers die de gemeente voor ogen heeft met haar stedenbouwkundige visie op De Mars. Wij, de Wageningse onderzoekers, verwachten dat de door te trekken IJsselboulevard langs De Mars nog veel meer aan kracht kan winnen als het als onderdeel van een totaalopgave voor het gehele Zutphense IJselfront wordt gezien.

Summary

De Mars is an industrial park along the IJssel river, north of the city of Zutphen. At this very moment a revitalisation plan for this area is being carried out. The neighbouring river foreland with its harbours lacks a formal status in the execution of this plan. There are plans though to create a boulevard alongside the river foreland and its harbours and to connect this to the existing IJsselboulevard. Which runs along the ancient riverfront of the old city of Zutphen. Part of this revitalization plan is the construction of a residential area surrounding a new harbour, De Noorderhaven. This revitalisation plan will have its impact on the river foreland, a nature and recreational area. An area that is loved for its natural character by the present users.

The rowing sports club Isala, one of the users of this foreland area, had the idea to design an integral plan together with the other users of the area. After admission of their idea at the Science Shop of Wageningen UR a process was designed to involve all the other parties in the area to think through the value and potential of the area for the city of Zutphen. Core of the approach was to get together to share information and ideas and to formulate a vision for the area to support the local council with the development of an attractive riverfront.

In explorative interviews prior to the workshops it became clear that the different parties in the area have similar and different interests. Everybody is very proud of the peacefulness, the light and the natural character of the area. This natural feeling, symbolized by grazing cattle in the grasslands, is an aspect to preserve. Some of the parties in the area explore possibilities for expanding their activities. Enlargement of the harbour area though can only be achieved at the expense of farmable area.

This process, facilitated by the Science Shop, has resulted in a group of very involved participants that can be of great value for the local council. This group has expressed the wish to continue and explore the future possibilities of their area together. This group of people now guarantees the quality of the area by their use. This will be essential for the property value and spatial quality of the residential area that will be built. Now it is time to involve all parties that were not involved yet. The KNHM³ has offered to facilitate such a process. They will help the involved parties to communicate to the outside world as a group.

The result of this exploration is to preserve and extend the present partition in three user areas of the river foreland. This vision supports the vision of the local council in their city plans with De Mars. We, the researchers of Wageningen UR, believe that a continued IJsselboulevard alongside De Mars will be more powerful when it is considered as part of a larger plan. A plan for the revitalisation of the IJsselfront of Zutphen.

3 Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij.

De Mars oogt nu rommelig met heel veel informatieborden. Er staan veel projecten op stapel. De gronden in de uiterwaarden en de Museumhaven zijn niet of beperkt toegankelijk.

De Mars, de Marsuiterwaarden en de betrokken partijen

De Mars

De Mars is een bedrijventerrein waar marktdenken centraal staat en de economie van zware industrie, bedrijvigheid en retail overheerst. Het plan Noorderhaven is daarop een uitzondering; door een nieuw te graven haven wordt een hoogstedelijk woonmilieu gecreëerd dicht tegen het oude hart van Zutphen. Mede door de recessie is ook hier een sterke focus op kosten en opbrengsten ontstaan.

In het verjongingsproces van bedrijventerrein De Mars wordt een aantal deelgebieden geheel opnieuw ontwikkeld: Fort de Pol in het noorden, de Industriehaven, de Achtermars en de Noorderhaven (wonen) in het zuiden. Ook de infrastructuur wordt aangepast. Er komt een nieuwe rondweg, de N348 en een nieuwe verbinding tussen de Mars en het oude centrum onder het spoor door. De bestaande IJsselboulevard wordt aan de noordzijde verlengd voor langzaam verkeer.

(1) Ontwikkelen van Fort de Pol, zware industrie, (2) Ontwikkelen Industrie haven, bedrijven, (3) Ontwikkelen De Achtermars, publieksgerichte bedrijvigheid, (4) Ontwikkelen Noorderhaven, woonfunctie, (5) Aansluiting op de N348, (6) Aanleg fietspad, (7) Ontwikkeling IJsselboulevard, (8) Verleggen autoverbinding De Mars, (9) Ontwikkelen Marshart, (10) Locatie nieuwe Noorderhaven.

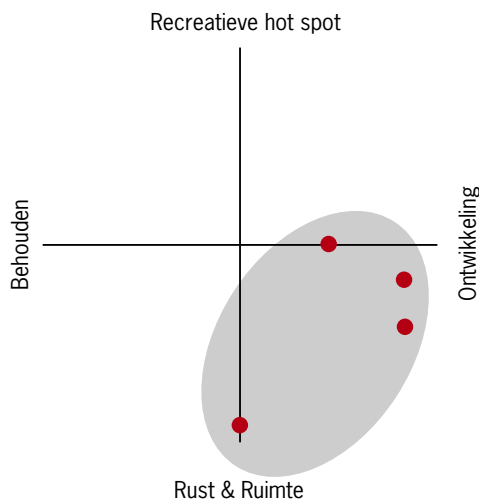
De Marsuiterwaarden

De Marsuiterwaarden maken nagenoeg geen deel uit van de plannen voor herontwikkeling van De Mars. In de Museumhaven wordt gewoond op museale binnenvaartschepen en de Marshaven en een gedeelte van de Industriehaven worden gebruikt door watersporters. De graslanden in de uiterwaarden worden beheerd door een boer. Het agrarische karakter en de status van beschermde Europese Natuur (ofwel Natura 2000 gebied) maken dat het gebied niet of beperkt toegankelijk is.

De betrokken partijen in de Marsuiterwaarden

De betrokken partijen hebben vastgesteld dat ze door hun activiteiten en aanwezigheid essentieel zijn voor het duurzaam ontwikkelen en borgen van de huidige (natuur)waarden van het gebied. Museale boten worden opgeknapt om vervolgens in te wonen, er is een initiatief voor het stichten van een binnenvaartmuseum, de uiterwaardgronden worden beheerd door een agrariër en de watersportverenigingen ontsluiten het gebied voor watersportliefhebbers. Deze (particuliere) partijen in de Marsuiterwaarden 'drijven' op eigen inzet en middelen. Met het doortrekken van de IJsselboulevard komt het gebied meer in de schijnwerpers te staan, wordt het gebied interessanter voor een bredere groep recreanten en de rol van de betrokken partijen in de kwaliteit van het gebied nog waardevoller!

De partijen in het gebied zijn over het algemeen tevreden met hun huidige ligging. Verschillende verenigingen geven aan te willen groeien. Hun groei zal de gebruiksdruk op het gebied vergroten. Meer open water zou ruimte kunnen bieden aan deze groei, maar gaat ten koste van landbouwgrond. Daarnaast zijn er wensen voor aanvullende voorzieningen in het gebied, zoals vloten, passantenligplaatsen, een publieke boothelling en publiek sanitair. Misschien kan er een onderscheid gemaakt worden tussen een publieke haven met ligplaatsen voor een aantal uren en een haven waar je verscheidene dagen kunt liggen.

Dit figuur geeft globaal weer welke ontwikkelingsvoorkeur de aanwezige partijen tijdens de eerste gezamenlijke werkbijeenkomst hadden. De figuur maakt duidelijk dat voor het ontwikkelen van het gebied de bestaande kwaliteiten uitgangspunt moeten zijn.

Individuele aandachtspunten

De Hanzestedensloep

De Hanzestedensloep gebruikt op dit moment de locatie van Isala als aanmeerplaats, maar geeft aan dat ze het liefst in de Vispoorthaven of de nog aan te leggen Noorderhaven zou liggen. Als de IJsselboulevard wordt doorgetrokken en de IJssel goed bereikbaar is, is de Marshaven ook een mogelijkheid.

Nautilus

De afdeling Zeeverkenner van Scouting ligt nu in de Industriehaven, wat goed bevalt. Er is voldoende ruimte om kinderen met de auto te brengen. Het is niet duidelijk wat de effecten van toekomstige ontwikkeling rondom een containerterminal in de industrie haven zullen zijn. Nautilus wil wel een plek in De Marshaven hebben mits deze goed en veilig te bereiken is en ze geen overlast veroorzaken voor andere gebruikers van het gebied.

WSV De Mars

Watersportvereniging De Mars heeft ruimtegebrek omdat ze boten uit een haven elders in Zutphen in haar haven heeft moeten opnemen. Ook ligt een aantal van de schepen aan oude steigers die

niet aan de huidige veiligheidseisen voldoen. De voorzieningen zoals een plek om vuil water te lozen zijn voorhanden, maar er mist nog een plek om te tanken. De vereniging zou graag haar capaciteit uitbreiden en is hierover in gesprek met de gemeente Zutphen. Een uitbreiding in westelijke richting is niet mogelijk omdat daar de wedstrijdbanen van Isala liggen.

Museumhaven

In de Museumhaven liggen museale schepen die bewoond worden door mensen met een grote passie voor de historische binnenvaart. Ze hebben de ambitie om in hun haven een drijvend museum voor de binnenvaart in te richten. Vanuit het exploitabel maken van een museum is de aanleg van de Noorderhaven en het doortrekken van de IJsselboulevard gunstig. De museumhaven wil graag gebruik maken van de hele Houthaven. Zo zou de oude kraan die er nog staat goed bij de historische haven passen. Gebruik van de gehele Houthaven lijkt echter geen optie aangezien deze van verschillende eigenaren is.

Anax

Kanovereniging Anax heeft aangegeven tevreden te zijn met de situatie zoals die nu is en is verder niet betrokken geweest bij dit proces.

De boer

De boer die de uiterwaarden beheert wil dit blijven doen. Dat kan in principe goed in combinatie met de huidige activiteiten van de verschillende verenigingen. Hij is als één van de weinige partijen direct economisch afhankelijk van het gebied. Ideeën als het vergroten van de Marshaven gaan snel ten koste van zijn productiegrond en daarmee zijn bedrijfsinkomen. Hij voelt zich als natuurbeheerder wel 'de Calimero' onder de andere betrokken partijen.

Isala

Zeil en roeivereniging ISALA heeft vooral belang bij het beschikbaar blijven van het rustige water van de Marshaven. De huidige locatie biedt voldoende ruimte om een nieuw botenhuis te realiseren en zal alleen maar beter worden als de bereikbaarheid verbetert als de IJsselboulevard wordt doorgetrokken.

De koe in de wei is een onmisbaar symbool voor het buitengevoel.

De groene long van Zutphen

Potentie van het water

Hanzestad

Hanzestad Zutphen heeft een lange geschiedenis met de IJssel. Het water heeft voor Zutphen echter een heel andere (economische) functie gekregen, maar wordt dat wel beseft? De gemeente zet zwaar in op de revitalisering van De Mars, maar een visie op de overgang van het industriegebied naar de uiterwaarden ontbreekt nog. Het uiterwaardengebied vormt de grootste groene long van de stad. Het is bij uitstek een plek om te recreëren en daarom voorzichtig te zijn met commerciële ontwikkelingen.

Revitalisering De Mars en het IJsselfront

In de segmentering van de Mars heeft wonen aan het water een plek gekregen, dicht tegen het oude centrum met een eigen nieuw te graven haven. Hier wordt ingespeeld op de aantrekkingskracht van het water. Het gebied ten noorden daarvan, grenzend aan de IJsseldijk is een zeer waardevolle locatie zo dicht bij het water, maar is nog onbestemd. Deze plek leent zich bij uitstek voor gebruiksfuncties zoals woningen of hoogwaardige kantoorlocaties.

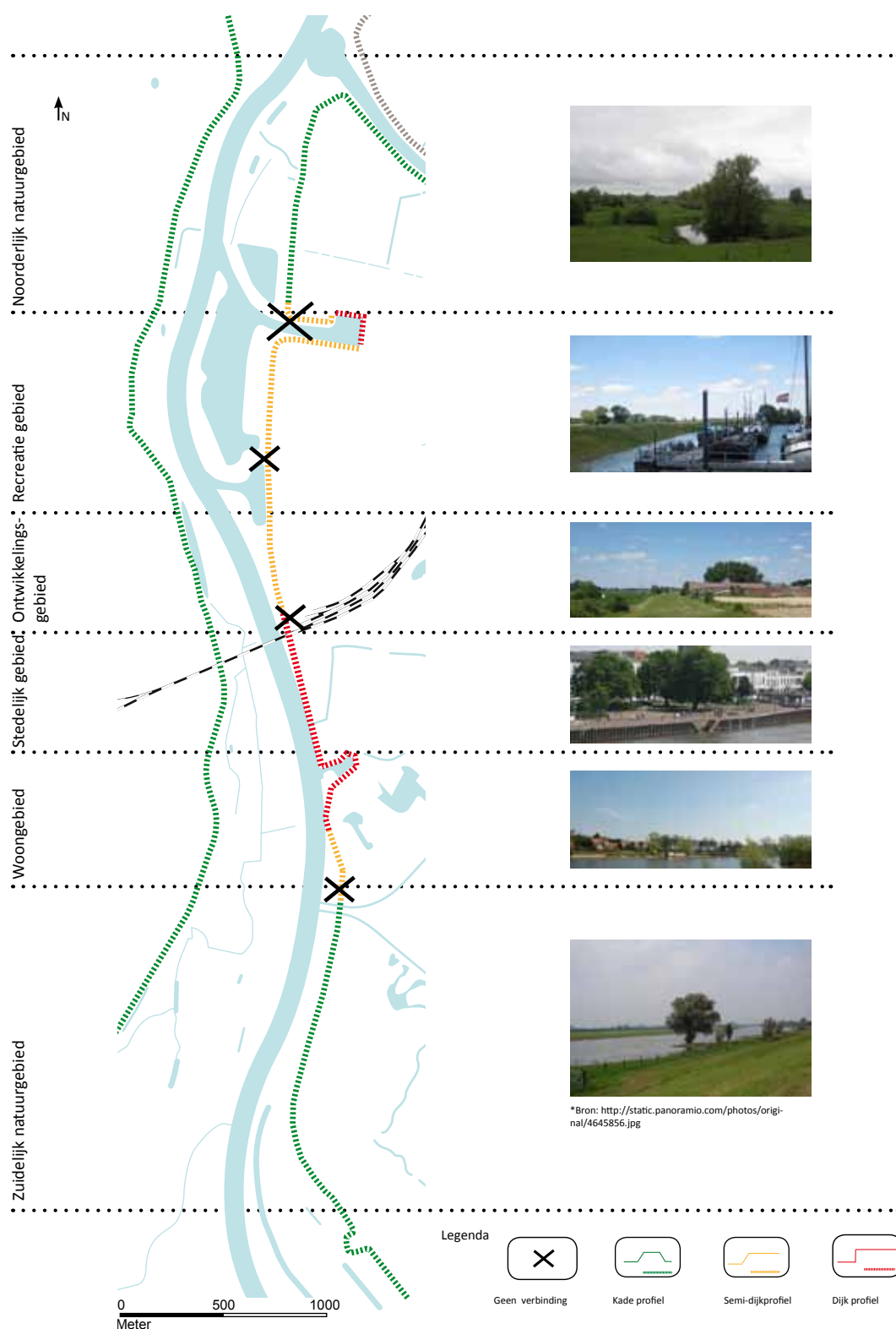
IJsselboulevard als totaalontwerp

Parallel aan de gezamenlijke verkenning heeft een studente landschapsarchitectuur een onderzoek uitgevoerd naar (ruimtelijke) kwaliteit van het rivierfront van Zutphen (Brouwer, verwacht in 2011). In dit onderzoek stelt ze dat het IJsselfront sterk gefragmenteerd is en dat de beleefbaarheid van de IJssel en haar dynamiek van hoog en laag water beperkt is. Grote delen van het IJsselfront blijken slecht bereikbaar. De Vispoorthaven is misschien wel het enige geslaagde stuk IJsselfront. Het gebied ten zuiden van De Vispoorthaven is redelijk toegankelijk. Hier vind je nog enkele kleine strandjes en kun je echt in contact komen met het water. De kade ten noorden van De Vispoorthaven tot aan de oude IJsselbrug torent hoog boven het water uit en is in gebruik als parkeerplaats. Het is daarmee een weinig uitnodigende plek om te verblijven, terwijl het juist sterk het gezicht van Zutphen bepaalt. Ook de gemeente Zutphen constateert dit dilemma in haar in ontwikkeling zijnde visie voor het centrum. Het IJsselfront langs De Mars is een soort niemandsland met maar één plek waar je toegang hebt tot de IJssel. Daar hebben alle watersportverenigingen hun ligplaatsen. Conclusie is dat een herinrichting van het IJsselfront aan kracht zal winnen wanneer de ontwerpogave als totaalopgave bekeken wordt. Alleen dan kunnen de kansen, zoals verbetering van de beleefbaarheid van de IJssel vanuit Zutphen en vice versa opgepakt worden. Alleen dan kan een dynamisch IJsselfront gerealiseerd worden; een plek waar ruimte is voor recreatie en beleving van de IJssel, waar een sterke relatie tussen stad en rivier letterlijk vorm krijgt.

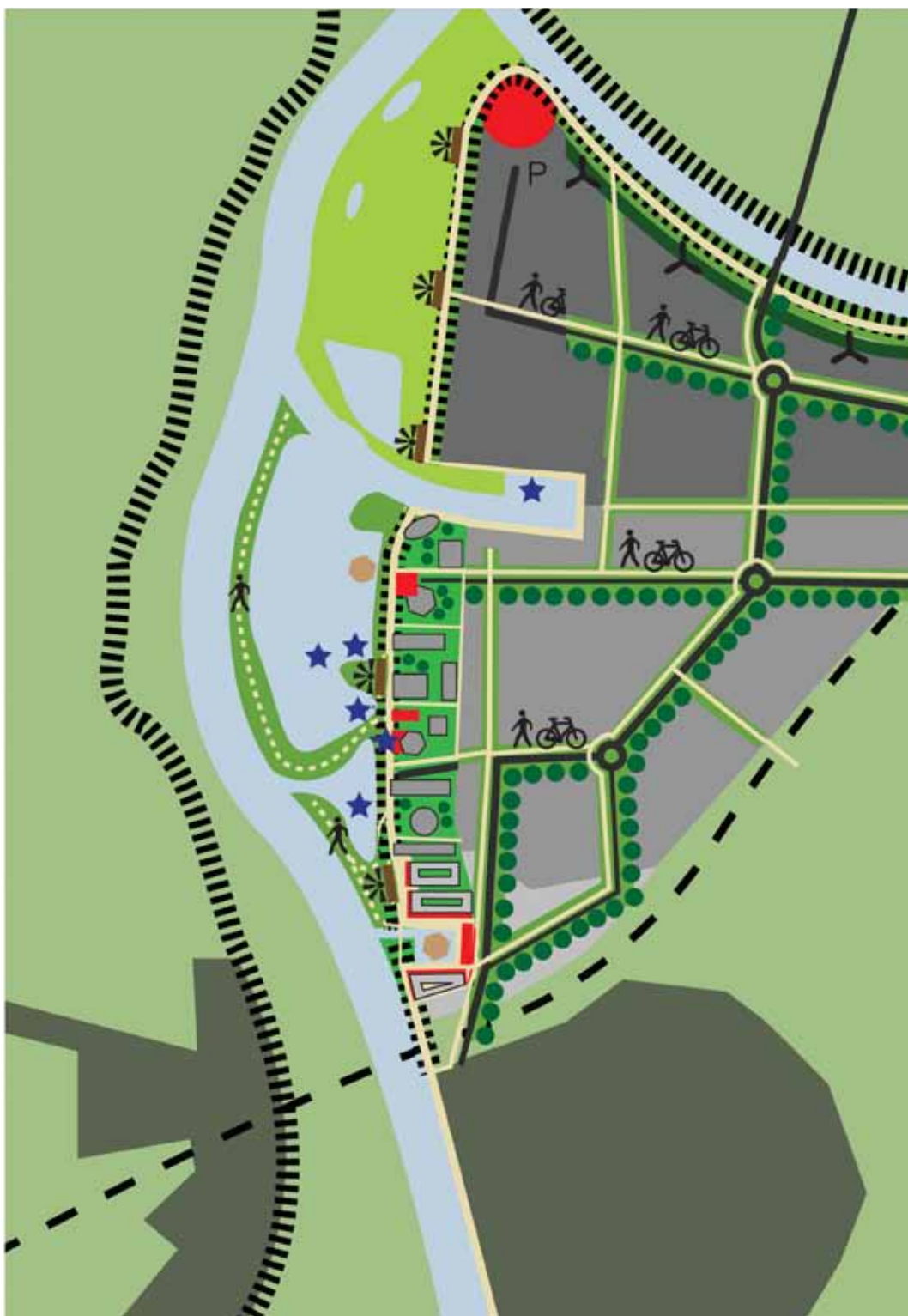
Trots van de huidige gebruikers

De gebruikers van de uiterwaarden van de Mars zijn zeer te spreken over sfeer die 'hun' gebied uitstraalt. Ze zijn trots op de rust, het licht, de vrijheid, het water en het natuurpanorama. De 'koe in de wei' is een sterk symbool voor dit gebied. Ze zijn bovendien trots op de onderling groeiende samenwerking.

Naast de kansen die een doorgetrokken IJsselboulevard biedt om lang gekoesterde wensen op de gemeentelijke beleidsagenda te krijgen, bestaan er ook zorgen over de toekomst. Wat gaan de ontwikkelingen betekenen voor de rust in het gebied? Komt er meer gemotoriseerd waterverkeer? Zullen de huidige actieve verenigingen worden beperkt in hun vrijheden? Wat gebeurt er met de havens en de ligplaatsen? Kortom: hoe zijn de ontwikkelingen op de wal om te zetten naar kansen voor de huidige partijen op het water?

Het IJsselfront bij Zutphen kent een grote variatie in sferen. Dit gegeven kan een grote kracht zijn. Deze potentie wordt nu echter nauwelijks benut. Hiervoor zijn twee oorzaken aan te wijzen. 1) Het IJsselfront bij Zutphen is sterk versnipperd. Grote delen zijn niet of slecht toegankelijk en de verschillende onderdelen zijn niet of slecht verbonden. Er zit geen lijn in. 2) Het IJsselfront speelt niet of onvoldoende in op de beleving van de IJssel als recreatieve rivier met haar fluctuerende waterstanden.

Dit figuur is een weergave van de 'eerste ontwerpvisie' als resultaat van de discussie tijdens werkbijeenkomst 2. De ontwerpvisie is samengesteld uit onderdelen van de scenario's die waren opgesteld voor de discussie.

Een eerste ontwerpvisie

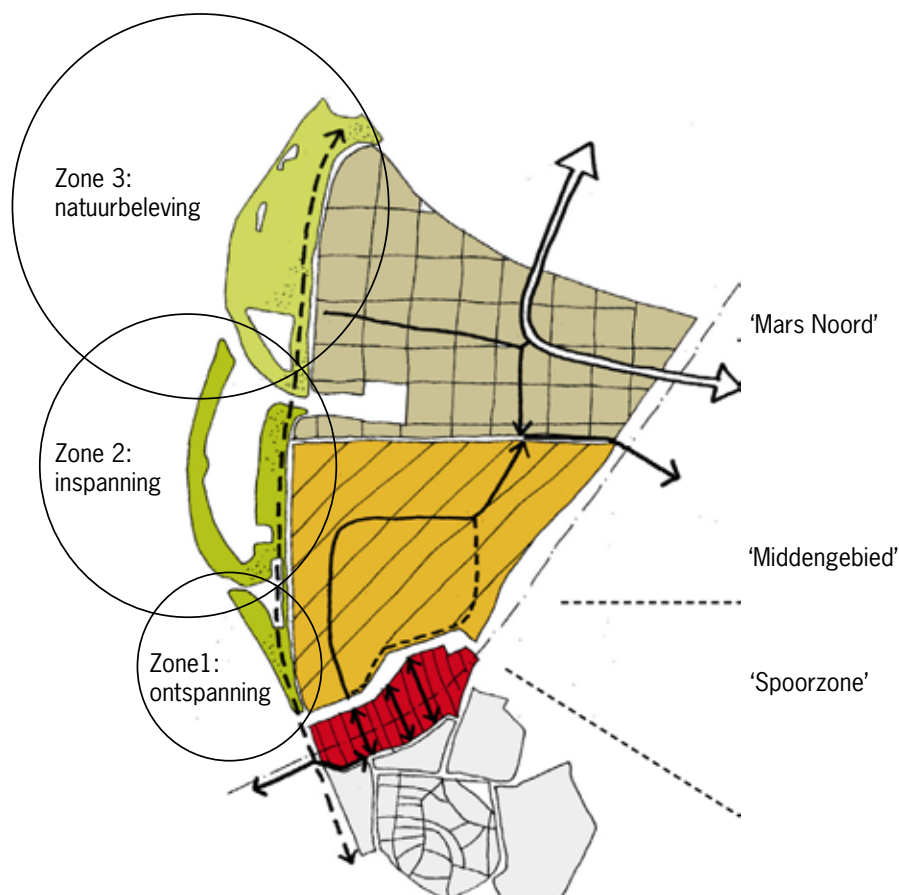
De visie

Kern van de eerste ontwerpvisie op de toekomstige ontwikkeling van de Marsuiterwaarden is een versterking van de bestaande driedeling in het uiterwaardengebied. Deze driedeling, die voortbouwt op het huidige gebruik, is het uitgangspunt voor toekomstige ontwikkeling. Verder is het belangrijk om zo goed mogelijk rekening te houden met de wensen van toekomstige gebruikers.

Zone 1	Zone 2	Zone 3
Ontspanning	Inspanning	Natuurbeleving
Cultuur & wandelrecreatie	Watersport en recreatie	Natuurreservaat

Zonering

Zone 1 wordt gevormd door de nieuw aan te leggen Noorderhaven en de Houthaven. Deze havens vormen samen de poort tot de Marsuiterwaarden. De twee havens grenzen aan een stedelijke omgeving in een parksetting met woningen en ruimte voor cultuur. De Marsdijk verbindt dit gebied met de Marsuiterwaarden, waar ruimte is voor extensieve vormen van wandelrecreatie. Zone 2 bestaat uit het gebied rond De Marshaven en De Industriehaven. In dit gebied zijn de watersportverenigingen actief. Watersport bepaalt hier het beeld. Zone 3 wordt gevormd door het natuurgebied in het noorden. Dit gebied behoudt haar reservaatstatus. Op de dijk zijn uitzichtpunten voorzien (vogelkijkhutten).

Een afbeelding uit de stedenbouwkundige visie voor De Mars (2007). De cirkels geven de bestaande en verder uit te bouwen driedeling van de Marsuiterwaarden weer.

Doorgaande route

De Marsdijk maakt deel uit van een doorgaande fiets- en wandelverbinding langs de IJsseluiterwaarden. De dijk is verbonden met de IJsselboulevard die langs het oude stadscentrum van Zutphen loopt. Consequente maatvoering en materiaalgebruik zorgen voor continuïteit en herkenbaarheid. Aanpassingen in het profiel en voorstellen voor aanvullende voorzieningen sluiten aan bij de voorgestelde driedeling. De route op de Marsdijk sluit aan op een groene routing op De Mars zelf. Zo wordt het maken van ommetjes aantrekkelijker.

Kralensnoer

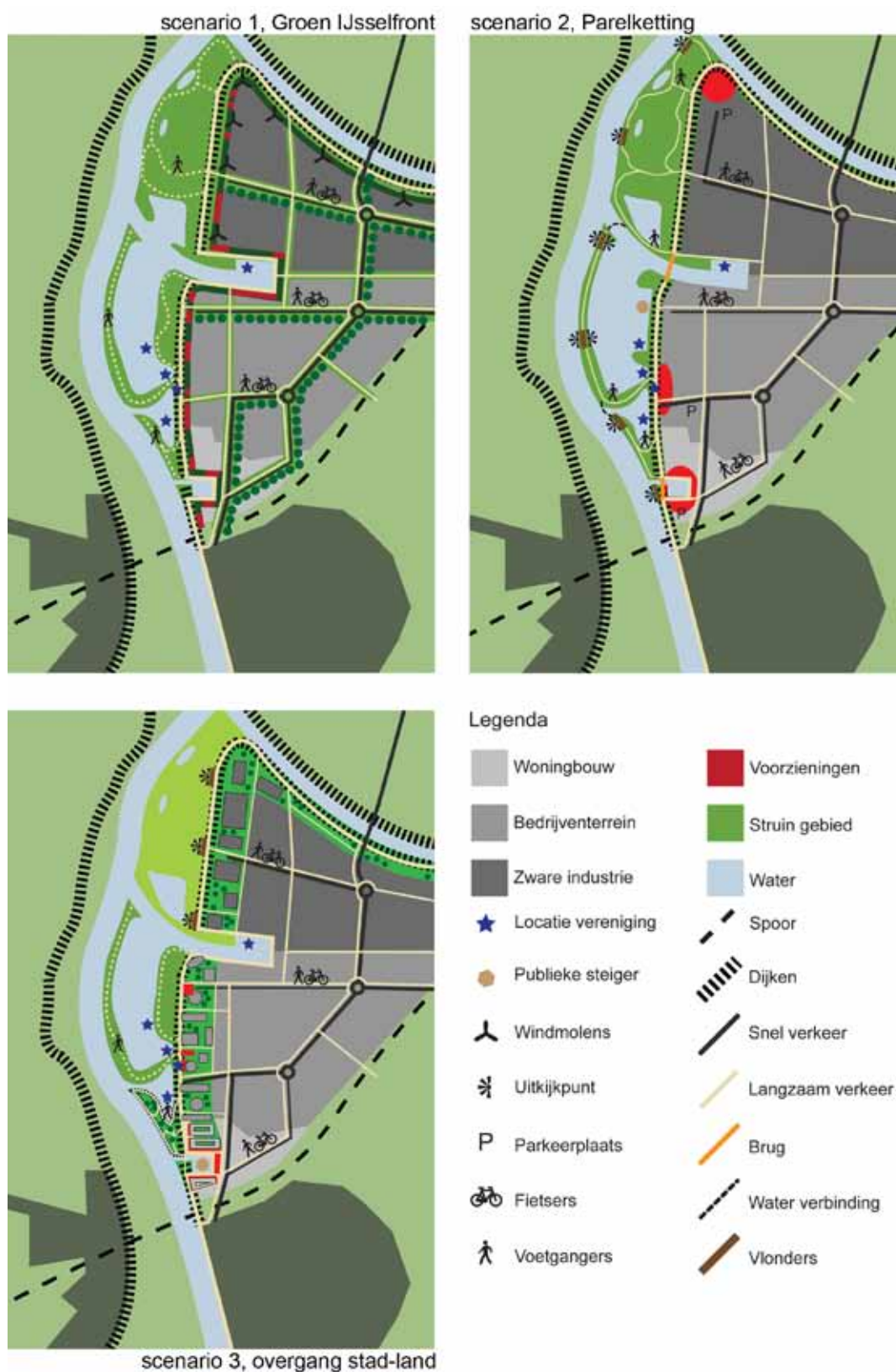
Langs de Marsdijk is ruimte voor voorzieningen die passen in de voorgestelde zonering. Het is belangrijk om deze voorzieningen niet te spreiden maar te clusteren. Zone 1 leent zich voor verblijf met winkels en horeca. Zone 2 is meer gericht op de watersport met bijvoorbeeld een nautisch centrum (een plek waar verschillende verenigingen en/of commerciële partijen samen werken) en nautische bedrijvigheid op De Mars. In zone 3 staat de rust(zoeker) centraal. Fort De Pol kan een interessante locatie zijn om een bezoekerscentrum en uitzichtpunt te realiseren. Vanaf hier kun je de IJssel, het Twentekanaal, de uiterwaarden en De Mars overzien.

Vergroting wateroppervlak

Aangezien veel watersportverenigingen groeiwensen hebben, is er in de Marshaven een voorstel gedaan voor het vergroten van het wateroppervlak. Hier zouden uitbreidingen plaats kunnen vinden en is er ruimte voor een alternatieve locatie voor Nautilus. Voor dit punt bestaat overigens niet bij alle partijen draagvlak.

Scenario's als uitgangspunt

Om de discussie in de tweede werkbijeenkomst van 18 september te voeden zijn 3 scenario's ontwikkeld (zie bijlagen voor bijbehorende visualisaties). Deze scenario's zijn gebaseerd op de uitkomsten van de eerste werkbijeenkomst, aangevuld met inzichten van de ontwerpers. In de tweede bijeenkomst hebben de deelnemers in groepen de scenario's tegen het licht gehouden en daarna gezamenlijk besproken. Een belangrijke uitkomst was dat de verschillende partijen gezamenlijk hebben aangegeven dat de huidige driedeling in het gebruik (ontspanning, inspanning, natuurbeleving) van het uiterwaardengebied uitgangspunt is voor verdere ontwikkeling. Dit sluit goed aan op de stedenbouwkundige visie van het projectbureau de Mars: 'De Mars, de ontdekking van Zutphen, 2007'.

Deze drie scenario's hebben aan de basis gestaan de van de discussie tijdens de tweede werkbijeenkomst.

Bouwstenen voor de ontwerpvisie

Natuurlijk karakter uiterwaarden

Voor het behoud van het natuurlijke panorama bij de uiterwaarden langs de Mars is de afwezigheid van bebouwing aan de overzijde van de IJssel belangrijk.

*Vanwege de Natura 2000 status*⁴ zijn delen niet of beperkt toegankelijk. Deze regelgeving moet niet te veel beperken, maar niet alle medegebruik is zo maar mogelijk. Zo zijn koeien kwetsbaar voor bijvoorbeeld ziektes die door hondenuitwerpselen kunnen worden overgebracht.

Toegankelijk en veilig

Een doorgetrokken IJsselboulevard zorgt ervoor dat het gebied minder een achterkant wordt. De toegankelijkheid en veiligheid zullen daardoor verbeteren. Door laagbouw langs de Marsdijk kan het groene aanzicht bewaard blijven.

Routes

De IJsselboulevard is een belangrijke schakel om het uiterwaardengebied van de Mars met de oude binnenstad te verbinden. Daarnaast is er ook behoefte aan ommetjes.

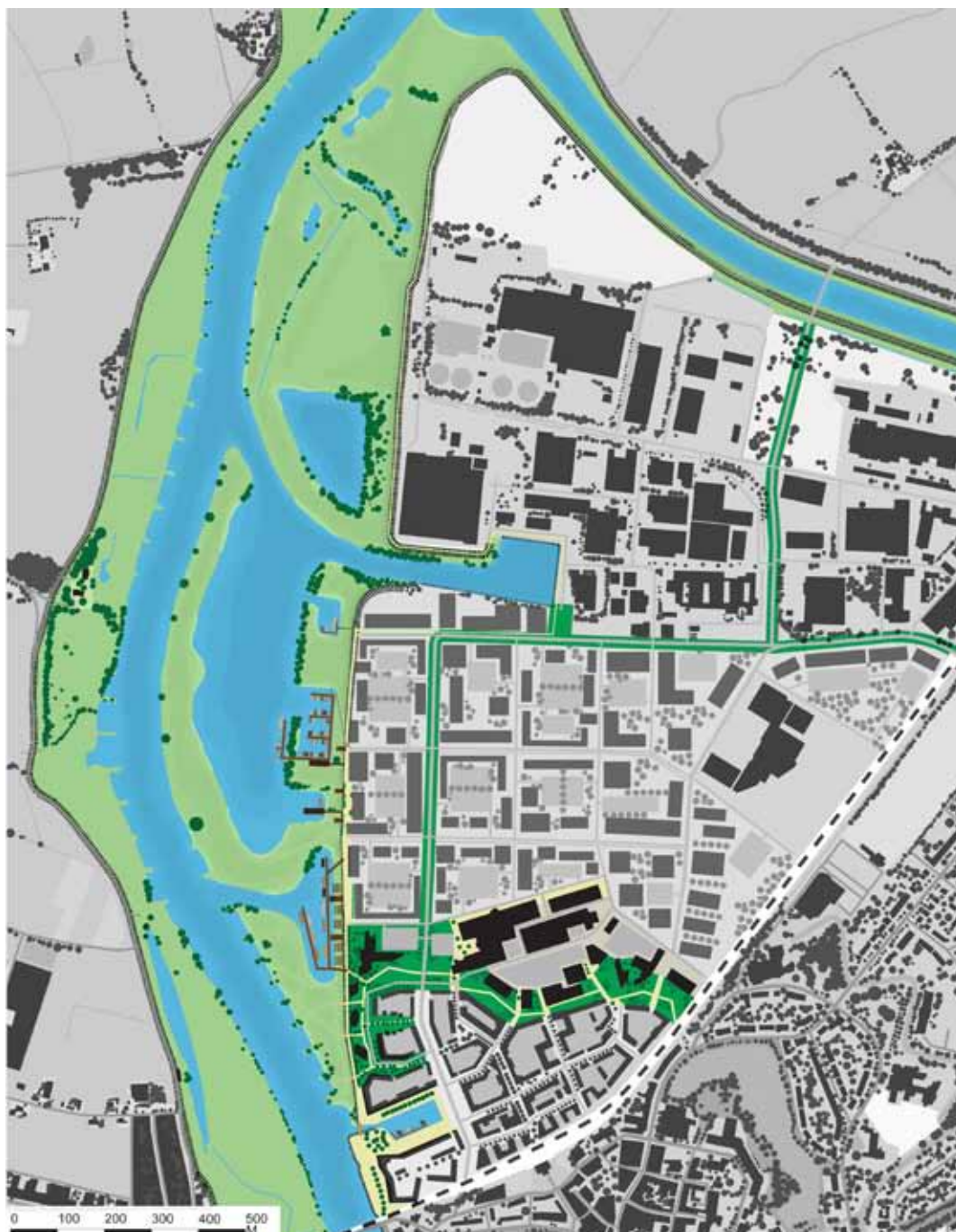
Commerciële ontwikkeling

Een doorgetrokken IJsselboulevard biedt kansen voor diverse commerciële ontwikkelingen zoals het vestigen van horecagelegenheden. Belangrijke voorwaarde is dat er laagdrempelige vormen ontstaan die een divers publiek kunnen bedienen. Een gradatie van commerciële activiteiten van intensief (in het zuiden) naar extensief (in het noorden) is ook hier gewenst. Het kansrijkst zijn ontwikkelingen die passen bij de gefaseerde ontwikkeling van het gebied. Uitbreiding van het aantal windmolens ligt erg gevoelig.

Gezamenlijkheid voorop

Het gebied is en blijft in gezamenlijk gebruik. Sommige (watersport)activiteiten verdragen elkaar minder goed. Het beschutte gebied is ideaal als leerplek voor kanoën, zeilen en roeien, maar niet als daar ook jetski's varen. De partijen geven aan dat iedere doelgroep recht heeft op een plek. Een zonering van het gebruik kan daarbij helpen.

4 Statusaanduiding voor Europese beschermde natuur

Deze kaart is een mogelijke uitwerking van de uitkomsten van de tweede werksessie. De kaart toont voorstellen voor een groene hoofdontsluiting op De Mars, een aansluiting van de Museumhaven op de oude vestingwallen rondom Zutphen in parksfeer, een uitbreiding van het water in de Marsuiterwaarden voor de watersportverenigingen (met een nieuwe locatie voor Nautilus) en een langzaam-verkeerroute over de Marsdijk van de Noorderhaven tot aan de nieuwe brug over het Twentekanaal.

Conclusies en aanbevelingen

Koester het kansrijk draagvlak en het nieuwe burgerinitiatief

Dit Wetenschapswinkelproject heeft het samenkomen van alle partijen ondersteund. De nieuwsgierigheid van Isala naar de wensen en ideeën van andere partijen is hiervoor erg belangrijk geweest en wordt gewaardeerd door de andere partijen. Onder andere door dit project is draagvlak ontstaan om samen aan een toekomst voor de Marsuiterwaarden te werken. Men is trots op het gebied met zijn rust, ruimte en vrijheid. Het is nu zaak vanuit die gezamenlijke trots de individuele belangen bij elkaar te brengen.

De KNHM⁵ heeft in december 2010 verkend wat de mogelijkheden zijn voor een vervolg op het Wetenschapswinkelproject. Dit vervolg bouwt voort op het ontstane enthousiasme om samen op te trekken. De focus zal zijn de partijen, die alle een eigen cultuur hebben en willen behouden, te helpen zich als een geheel naar buiten te profileren.

Voor een succesvol vervolg is nieuwsgierigheid naar elkaar van wezenlijk belang. Het gedeelde idee over wat dit gebied speciaal maakt, brengt de groep snel op een lijn. Aandacht voor de individuele zorgen blijft belangrijk. Nog niet alle partijen in het gebied zijn 'aan boord'. Het is belangrijk helder en duidelijk te communiceren met de directe omgeving over de agenda, de uitkomsten van overleggen en de beslismomenten. Andere partijen zouden te allen tijde in moeten kunnen blijven stappen in het vervolgproces. Daarnaast is het belangrijk om mijlpalen te blijven stellen en concrete producten op te leveren zodat voor alle betrokkenen zichtbaar is wat er gebeurt.

Hoeders van 'waarden'

De Mars is een bedrijventerrein waar industrie, bedrijvigheid en retail een centrale rol hebben. Het plan Noorderhaven, met woningen rondom een nieuw te graven haven, vormt daarop een uitzondering. De inwoners van Zutphen en in het bijzonder de nieuwe bewoners van Noorderhaven zullen behoefte hebben aan een aantrekkelijk uitloopegebied. De IJssel en haar uiterwaarden, het grootste groengebied van Zutphen, vormen bij uitstek zo'n uitloopegebied.

De verschillende particuliere partijen borgen nu op eigen kracht de kwaliteiten van het gebied en dragen zo bij aan de kwaliteit van de leefomgeving en de waarde van onroerend goed in de nieuw te bouwen Noorderhaven. De museumhaven met haar bijzondere schepen en binnenvaartmuseum in wording, de watersportverenigingen die het gebied recreatief en sportief ontsluiten, de boer als hoeder van de natuurwaarden door zijn extensieve begrazing met koeien en de Hanzestedensloep als uithangbord voor de zakelijke potentie van varen op de IJssel. De inzet van deze partijen kan verder benut worden door ze blijvend te betrekken bij de ontwerpopgaven en uiteindelijke inrichting van het gebied.

5 KNHM: Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij.

Handreiking voor vervolgstappen

Uitgangspunt voor verdere ontwikkeling is de huidige driedeling in het gebruik van de Marsuiterwaarden. Deze conclusie sluit goed aan op de stedenbouwkundige visie van het projectbureau de Mars (gemeente Zutphen): 'De Mars, de ontdekking van Zutphen, 2007'. Het participatieve traject heeft een eerste ontwerpvisie opgeleverd. Deze visie, die een aantal hoofdrichtingen laat zien, is nog niet gedeeld door alle partijen en vormt vooral een handvat voor vervolgdiscussies.

Handreiking vervolgstappen

De scenario's en de daaruit afgeleide eerste ontwerpvisie kunnen beide dienen als vertrekpunt voor vervolgdiscussie over de toekomstige ontwikkelrichting van het gebied. Onderzoek van studenten (Brouwer, in voorbereiding 2011) laat zien dat met relatief kleine ingrepen de beleefbaarheid (en daarmee de recreatieve aantrekkelijkheid) van de IJssel en de stad kan worden verbeterd, onder andere door een continue 'lijn' langs het water aan te brengen: één IJsselboulevard

Wij, de onderzoekers van Wageningen UR, denken dat een visie op de omgeving van de uiterwaarden bij De Mars aan kracht zal winnen door ook deze inzichten mee te nemen.

Bijlagen

Bronnen

- Adviesbureau Matam, januari 2008. Onderzoek 'het IJselfront', 2007-2008
- M.H. Brouwer, 2011. Riverfront dynamics, Msc thesis Wageningen UR landscape architecture [in voorbereiding voor publicatie].
- Dam, R., van, R. During, I. Salverda, Burgers en landschap DEEL 2, trends en theorieën over betrokkenheid van burgers, dec. 2008.
- Hoeven, N. van der en D.J. Stobbelaar, 2006. De meerwaarde van tuinparken; De betekenis van tuinparken in een stedelijk omgeving. Wageningen UR, Wetenschapswinkel, mei 2006. Rapport 222.
- Hofman, R., 16 sept. 2010. Preses Isala wil schijnwerpers op Zutphens havengebied, Stentor.
- Kruit, J., I. Zwartkruis, februari 2011. Zutphens verscholen havengebied, Landwerk 1, special participatie 2011.
- Kruit, J., Blitterswijk, H., november 2009. Een Nieuwe Koekelt, Kloppend groen hart van Ede. Wageningen UR, Wetenschapswinkel. Rapport 258.
- Noorduijn, L. en A. Wals, 2003. Een tuin voor de hele buurt. Wageningen UR, Wetenschapswinkel, mei 2006. Rapport 192.
- Salverda, I., R. van Dam, Burgers en landschap DEEL 1, voorbeelden van burgerparticipatie en maatschappelijk initiatief, dec. 2008.
- Wiel, H. van der, 2004. Tuinen in een landschap van steen. De betekenis van groen voor een leefbare buurt. In de serie: neem de natuur in De Wijk in de natuur. Landelijk Centrum Opbouwwerk. Nu verkrijgbaar via MoVisie, Utrecht (www.movisie.nl)
- Zoest, J. van, A. Nobel, K. van Breenen, P. Boekschoten en H. Baas, 2009. Tuinen van Amsterdam. Hoe een verrommelend landelijk stadsrandgebied gaat veranderen in een eigentijds groen recreatiegebied. Themanummer PlanAmsterdam, 2009-1, Dienst Ruimtelijke Ordening, Amsterdam.
- Zwartkruis, 2011. Roles revealed; the position of landscape architects in participatory processes, MSc Thesis Wageningen UR landscape architecture.

Bijlage visualisatie scenario's

Scenario 1: Groen IJsselfront

Struinen in de uiterwaarden

Het noordelijke deel is beperkt toegankelijk

Bepanting op de IJsselboulevard

Groene elementen zoals pergola's

Groene muur

Groene muur op industrie terrein De Mars

Groen dak

Groen dak in combinatie met zonnepanelen

Informatie centrum op de Posbank

Gescheiden verkeersstromen

Gescheiden verkeersstromen

Windmolen

Windmolen

Horizontale windmolen op een gebouw

Kleine windmolen

Scenario 2: Parelketting

Trekpontje over de havenmonding

Draaibrug over de havenmonding

Uitzichtpunten over de rivier en uiterwaarden

Bewegwijzerde routes

Vlonders op het water

Informatie over lokale flora en fauna

De dijk tussen de locaties in

De sportverenigingen zorgen voor levendigheid

Vanaf de vuilnisbult heb je een mooi uitzicht

Bruggen als landmark

Bruggen als landmark

Bruggen als landmark

Woon en werkfuncties aan het water

Cluster van functies

Stedelijke haven

Scenario 3: Overgang van stad naar land

Makkelijk toegankelijk stadspark

Struinen door de uiterwaarden

Struinen door de uiterwaarden

Beschermd natuurgebied, niet toegankelijk

Beschermd natuurgebied, niet toegankelijk

Rivierdijk met routes in het noordelijke deel

Stedelijke haven

Stedelijke haven

Hoogbouw langs de waterkant

Bedrijven in een parklandschap

Bedrijven in een parklandschap aan de dijk

Zutphen 'Torenstad'

Partijen

Roei- en zeilvereniging Isala

Wim ter Beek, voorzitter Isala
www.zrzv-isala.nl

Hanzestedensloep

Paul Kohlman
Ed Kohlman
Johan Wassink
www.hanzestedensloep.nl

Nautilus

Ellen Verhoog
Charlotte Baken
www.scoutnet.nl/~nautiluszutphen

Sportraad

Nico Büskens
www.sportzutphen.nl/50/sportraad.html

Bewoners Museumhaven

Nelly van de Velden
Edu van de Velden
Stefan van Weers

Museumhaven Zutphen

Taco Pauka
www.museumhavenzutphen.nl

WSV De Mars

J. van der Sluijs
H. Harmsen
P. Eikelboom
P. Sonneveld
www.wsvdemars.nl

Agrariër & grondeigenaar

H. Hissink

Kanovereniging Anax

Tom de Ridder
www.kanovereniging-anax.nl

Studenten en docenten

Vanuit de Masteropleiding Landschapsarchitectuur en Ruimtelijke Planning van Wageningen University hebben bijgedragen:

Iris Zwartsluis (Specialisatie Landschapsarchitectuur)

Madeleen Brouwer (Specialisatie Landschapsarchitectuur)

Begeleiding vanuit Wageningen UR:

Dr. ir. Marlies Brinkhuijsen (universitair docent landschapsarchitectuur Wageningen University)

Dr. ir. Ingrid Duchhart (universitair docent landschapsarchitectuur Wageningen University)

Ir. Jeroen Kruit (onderzoeker Alterra, onderdeel van Wageningen UR, projectleider Wetenschapswinkelproject)

Expert begeleiding:

Ir. Harm Luisman (ervaringsdeskundige en expert burgerparticipatie, Wing)

Wetenschapswinkel

Wageningen UR, Wetenschapswinkel

Wageningen UR (University & Research centre) ondersteunt met de Wetenschapswinkel maatschappelijke organisaties als verenigingen, actiegroepen en belangenorganisaties. Deze kunnen bij ons terecht met onderzoeksvragen die een maatschappelijk doel dienen. Samen met studenten, onderzoekers en maatschappelijke groepen die hiervoor zelf de middelen niet hebben, maken wij inspirerende onderzoeksprojecten mogelijk.

Wageningen UR (University & Research centre), Wetenschapswinkel

Postbus 9101
6700 HB Wageningen
tel. (0317) 48 39 08
e-mail: wetenschapswinkel@wur.nl
www.wetenschapswinkel.wur.nl